

SENTRUMSPLAN

– en inspirasjonsplan for Bergen sentrum (2015-2020)

Innholdsfortegnelse

1. KORT OM PLANEN
2. 9 SENTRUMSOMRÅDER
3. MULIGHETER, UTFORDRINGER OG TILTAK I SENTRUM GENERELT
4. VIDERE PROSESS

Vedlegg 1: ARBEIDSPROSESS, METODIKK OG GJENNOMFØRING

Vedlegg 2: RELEVANTE PLANER

1. KORT OM PLANEN

Et attraktivt sentrum med bredde og kvalitet i aktivitetstilbudet vil bidra til økt trivsel og trygghet, økt handel og økt bruk av byrommene. Et overordnet mål med planen er også å få flere til å bo i sentrum, spesielt barnefamilier.

Sentrumsplanen skal være til inspirasjon for alle som bor, arbeider, handler og oppholder seg i sentrum, og bidra positivt til videre utvikling av Bergen sentrum.

Dette er ikke en plan for fysiske tiltak, og planen har derfor ikke vært på høring hos Rådet for funksjonshemmede. Når det gjelder de tiltak som foreslås gjennomført, legges til grunn at gjeldende regelverk – også når det gjelder universell utforming og medvirkning – blir fulgt.

Kommuneplanens samfunnsdel, som ble vedtatt i Bystyret juni 2015, legger til grunn en visjon om at Bergen skal være en aktiv og attraktiv by. Sentrumsplanen bygger på den samme visjonen, og konkretiserer muligheter som blant annet bidrar til målet om at Bergen skal være en attraktiv region å leve og bo i, og å flytte til, samt at Bergen sentrum skal styrkes som knutepunkt for regionen og som boområde. Fremtidens utfordringer skal møtes ved å utvikle en mer kompakt og velfungerende by hvor innbyggerne skal bevege seg mer i hverdagen. Sentrum må utvides betraktelig, og kan i fremtiden strekke seg fra Kristianborg til Sandviken, sammen med et nettverk av senterområder i Bergen. Kommuneplanens arealdel skal legge til rette for en slik utvikling gjennom den forestående rullering.

2. 9 SENTRUMSOMRÅDER

Bergen sentrum består av områder med ulike særpreg, utfordringer og muligheter, og i denne planen er det valgt å dele sentrum inn i 9 ulike sentrumsområder for å gi et tydeligere bilde på variasjonen og mulighetene som ligger her. For hvert område er det gjennomført en SWOT-analyse.

9 ulike sentrumsområder - se skisse - ble definert av styringsgruppen, og planen synliggjør hvert av disse 9 områdene, i tillegg til en helhetlig vurdering av sentrum:

- 1 Skolten / Bergenshus festning / Koengen
- 2 Bryggen
- 3 Torget
- 4 Bykjernen (mellom Strandkaaien/Murallmenning/Ole Bulls plass/Christiesgt)
- 5 Vågsbunnen / Marken
- 6 Nordnes
- 7 Sydnes / Nøstet / Dokken
- 8 Møhlenpris /Nygårdsparken
- 9 Nye sentrum sør (mellom Strømgaten og Store Lungegårdsvann)

Styringsgruppen definerte følgende premisser for arbeidet;

- a) Vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer
- b) Utvikling og bruk av grønnstruktur og vann
- c) Forebygging av kriminalitet og hæverk
- d) Forutsetninger for boliger og oppvekstmiljø
- e) Betydningen av kultur og offentlige institusjoner
- f) Lokalisering av handel og service
- g) Utviklingsperspektiv for trafikk og gatebruk

Barnefamilier og barns oppvekstmiljø inngår i punkt d)

Resultatet ble en rekke forslag til tiltak som kan øke trivselen, aktiviteten og attraktiviteten. Enkelte av disse kan gjennomføres på relativt kort tid, mens andre vil inngå i gjennomførte, pågående eller planlagte prosesser. For hvert område blir også innspill som er mottatt via Facebook og epost presentert, samt at tiltak som er gjennomført og/eller påbegynt i perioden fra høsten 2013 beskrives. Hvert hovedavsnitt skisserer også «veien videre» i form av foreslåtte tiltak.

2.1 SKOLTEGRUNNSKAIEN BERGENHUS FESTNING KOENGEN

Områdebeskrivelse

Bergenhus er et viktig historisk sted. Her ligger festningsanlegg, kirkeruiner og praktbygg fra middelalder og renessanse, blant annet Sverresborg, Håkonshallen og Rosenkrantzårnet. Området er på den ene siden et viktig og flott rekreasjonsområde med historiske bygninger og anlegg, og samtidig et moderne havneområde med byens hovedanløpssted for turistskip. Området innbyr til både kulturopplevelser og fysisk aktivitet, og er perfekt for ulike typer rekreasjon. Etter at Forsvaret åpnet opp for allmenn bruk av området, registreres økt bruk av Koengen som friluftsområde av folk i alle aldre, særlig på dagtid. Området grenser til Fjellsiden og Sandviken.

Bergen er Nord-Europas 3. største cruisehavn, og i 2015 forventes 265 anløp med ca. 430.000 passasjerer. Dette gir et stort antall gående turister, samt mange turistbusser i området. Kulturhuset Bergen Kjøtt huser i dag 340 studioholdere, og er blitt et viktig møtepunkt for kulturarrangement i Bergen. Huset er bygget opp rundt profesjonelle kunstneres- og musikeres ønsker og behov.

Bergenhus/Koengen er i dag en stor og veletablert konsertarena som trekker til seg de store stjernene, i regi av Bergen Live. Denne huser flere store konserter årlig med 10-tusener av publikum.

ISPS-regelverket ble innført i 2004, for å beskytte skip i internasjonal trafikk, og medførte at alle havner med internasjonal skipstrafikk måtte inngjerdes. For Bergen havn ble dette etablert våren 2009. Senere – våren 2014 – ble gjerdene på Festningskaaien flyttet ca. 10 meter ut mot sjøen.

For å unngå at turistbussene blir stående å vente ved turistattraksjonene i sentrum (Fløyen, Fisketorget, Akvariet mm), er det etablert et eget venteområde på kaiområdene nedenfor Bergenhus (Festningskaaien). Dette følges opp ved at Trafikketaten har utplassert faste vakter som veileder sjåførene i turistbussene med hensyn til parkeringsmuligheter i sentrum. Ordningen ble innført sommeren 2015. Turistbusser som kjører til og fra attraksjoner, cruiseskip, hoteller og andre steder i Bergen sentrum, kan parkere på Nygårdstangen («Trekanttomten»), eller ved Nykirken, og ytterligere 7 steder med tidsavgrenset parkering.

Sommeren 2014 ble NRK sin realitysatsning «Anno» spilt inn på Bryggen ved Schøtstuene. Deltakerne skulle leve slik de gjorde for 250 år siden og gjennom 30 episoder ble ca. 800.000 seerne godt kjent med både deltakerne og området. Serien var en TV-suksess som også markedsførte Bergen positivt. «Barnas Anno» er i ettertid etablert som en lokal aktivitet for barn og unge.

I Bergen Bystyret sitt vedtak 26.01.15 (7/15) – Tiltaksutredning for bedre luftkvalitet i Bergen. Her inngår en 10-punktsliste med tiltak, blant annet nullutslippssoner for tunge kjøretøy, begrense utslipp fra cruisetrafikk og vurdere muligheten for å kunne avvise båter fra indre havn på dager med dårlig luftkvalitet.

Planer og aktiviteter i området.

På og rundt Bontelabo er det også mange små og mellomstore bedrifter, de aller fleste med marin tilknytning. Ytterst på Skoltegrunnskaaien ligger «Danskebåtterminalen» eller Skur 2-3, som Bergen og Omland Havnevesen (BOH) nå – etter at Danmarksfergen er flyttet til Jekteviken – bruker som snuhavn for cruiseskip, samt sporadiske aktiviteter. Det er relativt liten aktivitet i bygget, som derfor kan være aktuelt å benytte til andre formål. Også for Skur 8 på Dreggekaaien arbeider BOH med planer for ny bruk; Servicesenter for båtfolk, restaurant, kafe, møtelokaler etc. Det pågår arbeid med reguleringsplan og planforslag vil foreligge før årsskiftet 2015/16.

Bystyret besluttet 18. juni 2014.(sak 153/14) å tillate reklamefinansiering til investering, drift og vedlikehold av leskur, byromsmøbler, bisykler, informasjonssøyler og minst 2 døgnåpne offentlige toalettanlegg i Bergen sentrum.

Innenfor Bergensprogrammet pågår et forprosjekt med tittel «Sykkeltraseer gjennom Bergen sentrum» - nord/sør inkludert en arm til Nordnes. Dette vil inkludere løsninger for gående og syklende i området Bontelabo. Forprosjekt skal danne grunnlag for gjennomføring fra 2017.

Høsten 2015 arrangeres Bergen Matfestival og ØL-festivalen på Festningen for første gang. Dette er en ny aktivitet for området, og tilbakemeldingene tyder på at dette kan fungere godt ettersom området da kan «lukkes» som festivalområde på en god måte.

Eksterne innspill høsten 2013

- Det er ønskelig med tilrettelegging for flere aktiviteter og mer lek, som vil kunne trekke flere til Koengen hele året, både turister og bergensere, f.eks. skøytebane og julemarked.
- Det er ønske om flere kulturaktiviteter i "Fryseboksen" på Bontelabo.
- Forsvarsbygg ønsker å integrere Jernbanetomten (arealene fra det tidligere havnesporet) i området rundt Festningen under stikkordet «nytt liv på historisk grunn».
- Turn & Idrettsforeningen Viking, som driver en rekke treningstilbud i Vikinghallen, ønsker å øke sine tilbud ved å få en ny hall i området med mulighet for aktiviteter året rundt.
- Det store, grønne området må være et pusterom for området og byen, og man må være forsiktig med å putte inn for mye organisert aktivitet. Det er viktig med et friområde.
- «Jernbanetomten» har potensiale til å romme ulike aktiviteter. Skatebane, sandkasser, sandvolleyball og løpebane er foreslått. Aktivitetene må være av en slik art at disse kan vike plass for de store konsertene som arrangeres i området ca. 25 dager i året.
- Toalettsituasjonen må forbedres, særlig med tanke på hvor mange som befinner seg i området samtidig ved ulike tilstelninger.
- Fotgjengerne i området ønsker nye løsninger ved Bontelabo og for ferdsel langs Festningskaiaen.
- Området rundt Bontelabo er plaget av ventende busser på tomgang, både med hensyn til støy og avgasser. Løsninger må vurderes.

Veien videre

- Bergen kommune vil sammen med Jernbaneverket, Forsvarsbygg, BOH og andre private aktører utrede muligheten for økt aktivitet i området Bontelabo og Koengen.
- Bergen kommune vil legge til rette for at havneskurene i området til aktivitet og publikumsrettede formål, i samarbeid med BOH.

2.2 BRYGGEN

Verdensarv for alle – hele året

Områdebeskrivelse

Bryggen er en av Norges sterkeste merkevarer, og har stått på UNESCOs verdensarvliste siden 1979, som et fysisk uttrykk for den hanseatiske sivilisasjonen og kulturen representert ved «det hanseatiske kontor» fra ca 1350. Dette er det eneste stedet i verden der spor etter slik virksomhet fremdeles er lesbar. Det fantes tilsvarende «kontor» i London, Brügge og Novgorod, men alle spor etter disse er borte.

Bryggen er et yndet besøksmål blant turister, noe som medfører et yrende folkeliv i sommerhalvåret. 1,5 millioner mennesker besøker fronten på Bryggen i løpet av et år, og 1,2 millioner tar turen inn. I vinterhalvåret er det lavere aktivitet i området. Bryggen har ca. 80 næringsdrivende, deriblant flere restauranter og Det Hanseatiske Museum.

I gjeldende reguleringsplan for Vågen, kaiene og Bryggen (2006) er det definert en buffersone som skal sikre opplevelsesrammen for verdensarvstedet Bryggen, i henhold til krav fra UNESCO. Kaiarealene foran Bryggen skal derfor av hensyn til opplevelsen av verdenskulturminnet være mest mulig åpne. Vedtatt reguleringsplan gir romslige areal for opphold og fotgjengere. Planen legger til rette for utvikling av havneskur 8 på Dræggekaien og Skur 11 (fredet) foran indre del av Bryggen, til service- og publikumsformål.

Hoveddel av Lysplan for Bryggen ble gjennomført i 2009 med belysnings søyler langs gangpassasjen foran bebyggelsen og belysning av takflatene

Planer og aktiviteter for området

Sak 153/14 (ref. kap. 3.1) omhandler også informasjonssøyler som vil kunne bidra til å ivareta behov for skilting i dette området.

For sykkeltrase over Bryggen – se punkt 3.1.

Eksterne innspill høsten 2013

- Det må skapes mer aktivitet på Bryggen på helårsbasis, både for handelsvirksomhetene og kulturminneformidling, noe som vil bidra positivt til både trivsel og sikkerhet.
- Det er ønskelig at det utarbeides en ny lysplan for Bryggepassasjene og Bryggestredet ettersom det er stedvis mørkt inne i passasjene på Bryggen på kveldstid/vintertid.
- Bryggen bør skiltes bedre, slik at besøkende blir orientert om hva som befinner seg i området.
- Åpningstidene for de mange små virksomhetene må samordnes, noe som vil muliggjøre felles markedsføring og økt synlighet både for besøkende og fastboende.
- Etablering av en motor eller trekkplaster for området, er foreslått. Samtidig ble det nevnt at en samordning av eksisterende virksomheter ville være en mer stedstilpasset løsning.
- Det bør utredes hvordan eksisterende toaletter i restauranter og hotell kan gis økt kapasitet/driftstilsyn i deler av året, som et samarbeid mellom huseiere, Bergen Reiselivslag, transportbedrifter og næringsdrivende på Bryggen, ettersom tilgang til toaletter er en stor utfordring i turistsesongen.

- Ønske om flere opplevelser og arrangementer på Bryggen året gjennom, gjerne med faste datoer, slik at det blir forutsigbart for publikum. Bergen Ølfestival hadde for eksempel 25.000 besøkende over to dager høsten 2014, og tilsvarende tall for Bergen Matfestival er ca. 100.000.
- Etablering av et utendørs julemarked, vil kunne skape økt aktivitet i området i julemåneden.
- Det må legges bedre til rette for syklistene i området.

Veien videre

- Bergen kommune vil samle næringsdrivende, gårdeierne og andre aktører i området for å drøfte hva som skal til for å skape mer aktivitet og bedre samordning av virksomhetene på Bryggen, som f.eks felles markedsføring, felles retningslinjer om åpningstider og bedre belysning og skilting.
- I september 2015 arrangeres nordisk verdensarvkonferanse i Bergen i samarbeid mellom flere aktører lokalt, regionalt og internasjonalt. Bryggen og det historiske Bergen vil der få stor oppmerksomhet.

2.3 TORGET

Tradisjonsbæreren for lokale råvarer og et yrende folkeliv

Områdebeskrivelse

Kortreist mat, fargerike blomster, turister, bymann og stril. Fisketorget ligger i hjertet av Bergen, og er en viktig identitetsbærer for byen som et viktig handelssted og et møtepunkt mellom land- og sjøtransport. Stedet er internasjonalt kjent, og 70 prosent av kundegrunnlaget er turister. Fisketorget og området rundt har byens største restaurant- og serveringsflate. Fisketorget ble i bladet «Reis» omtalt som et av Norges 29 beste reisemål, men skårer blant de laveste på Tripadvisor's 105 attraksjoner i Bergen.

Mathallen ble tatt i bruk i mai 2012, som en utvidelse av Fisketorget. Målsettingen med bygget var at Fisketorget i større grad skulle fremstå som en helårs lokal markeds plass ved at man fikk etablert et klimaskjermet torg i byggets første etasje.

Bergen kommune overtok ansvar for driften av Fisketorget – dvs. Torget og Mathallen - fra april 2015 etter at det hadde blitt drevet av et eksternt driftsselskap siden 2012. Kommunen arbeider med løsninger som skal bidra til et mer attraktivt og mangfoldig Fisketorg i fremtiden.

Området rundt Fisketorget er et viktig knutepunkt for kollektivtrafikk i og gjennom sentrum. I tillegg til bussrutene over Torget, hurtigbåtene fra Sogn og Sunnhordland, legger nå også Beinvegen fra Askøy og den nye ruten fra Nordhordland (Knarvik) til på Strandkai terminalen. Økt omfang av arbeidsreiser gir større kundegrunnlag for Fisketorget som et helårstorg for regionens befolkning. Bondens Marked, som arrangeres to lørdager i måneden, flyttet våren 2013 fra Bryggen til Fisketorget. Dette har styrket aktivitetsnivået og kvaliteten i området.

Eksterne innspill høsten 2013

- Fiskebåter i Vågen, som selger fisk direkte fra båt, er et ønske fra mange hold. Det oppfordres til å finne løsninger som gjør dette mulig, ettersom dette vil bidra positivt til Fisketorget.
- Flere arrangementer for barnefamilier i området på dagtid, f eks scene-arrangement fra en «pop-up scene» på Fisketorget.
- Det er behov for flere offentlige toaletter, samt bedre skilting av toalettene som allerede er etablert i Mathallen.
- Fisketorget på dagtid og kveldstid er to forskjellige ting. I forhold til ro og trygghet på kveldstid hadde man en periode en ordning med faste vakter som patruljerte gatene. Det er ønskelig å vurdere en slik ordning gjeninnført.
- Flere aktører mener at busstoppene rundt Fisketorget trenger en oppgradering.

Planer og aktiviteter for området

I Bystyresak 153/14 om reklamefinansiering inngår leskur langs kommunale, fylkeskommunale og statlige veier, samt på de største terminalene i Bergensområdet. Dette innebærer mulighet for oppgradering av bussholdeplassene.

Veien videre

- Følge opp Bystyrets vedtak om drift av Fisketorget (sak 245-09);
 - *Torget i Bergen skal tilby naturlige og ferske kvalitetsprodukter, med vekt på lokale varer og spesialiteter fra hav og landbruk.*

- *Torget i Bergen utelukkende skal fremstå som omsetningssted for fisk, sjømat og skalldyr, lokalprodusert gardsmat, frukt, bær, grønnsaker og blomster/planter.*
- Arbeide for at det etableres «Reke-trapp» i området Fisketorget/Zachariasbryggen for å åpne sjøfronten for byens innbyggere.
- Utarbeide en helårs aktivitetskalender for å gi informasjon og skape aktivitet i området
- Utrede mulighetene for å etablere salg fra fiskebåter ved kaien
- Bedre skilting av toalettfasilitetene i Mathallen.
- Stimulere til økt kulturaktivitet på torgflaten.

2.4 BYKJERNEN - Vrimlepass med nærhet til handel og opplevelser

Områdebeskrivelse

Bykjernen i Bergen er kompakt og oversiktlig, med gangavstand til det meste. Den har åpne plasser, parker, butikker, hoteller, restauranter, kulturopplevelser, universitet og boliger. Bykjernen har store, luftige byrom og allmenninger der folk i alle aldre kan samles. Slike møteplasser er viktig for et levende sentrum. Næringsdrivende i området ser potensialet i ytterligere vekst i handelen, og ønsker å ta opp kampen mot kjøpesentrene utenfor sentrum. Det er flere store motorer i området som både genererer handel og hotellovernattinger, blant annet Ole Bull Scene, Den Nationale Scene og Bergen Kino AS.

Festplassen gir en storslagen opplevelse av Bergens landskap. Bybanens første trasé åpnet sommeren 2010, og endestoppet i sentrum ligger ved Byparken. En markedsundersøkelse fra Respons og Bergen Sentrum AS (2012) viser at 42 prosent av befolkningen ukentlig benytter Bergen sentrum for formål som ikke har med skole eller jobb å gjøre. Restaurant/servering og handel er tilbudene som blir benyttet mest. Det er også en klar tendens til at det er folk under 30 år som oftest benytter Bergen sentrum. Oppdaterte tall viser at handelen i Bergen sentrum har lavere vekst enn i bydelene.

«Den grønne aksene» mottok Nordic Green Space Award i 2013, som i tillegg til å være visuelt vakker, også gir rom for lek med sine ulike skulpturer og grønne lunger. I «Lekeaksene» finnes en rekke steder der barn leker: Olav Kyrre monumentet på Biblioteksplenen, ramplinen ved nedgangen fra parken til Bergen Storsenter, «Nøste» ved Kode 1, Sæverud monumentet, Ole Bulls plass med steinene i bassenget, Den blå Steinen og bassenget, samt Bård Breiviks skulpturelle vannrenner på Torgalmenningen.

I regi av prosjektet «Barnas Byrom» fornyet og oppgraderte Bergen kommune lekeplasser ved skoler, barnehager og i friområder i perioden 2012-2014 for ca. 90 millioner. En rekke lekeplasser i sentrum (Bergenshus/Årstad) ble oppgradert; Øvregaten/Grevehagen, Sydneparken, Klosterhaugen, Sandviken kirke lekeplass, Dragesmauet, Tubakuba (på Fløien) og i Elvebakken.

Ved ADO-arena og Amalie Skram Videregående skole, er det bygget ny skatebane og basketballbane.

I juni 2015 åpnet sykkelparkeringshus ved Rådhuset, finansiert av Bergensprogrammet.

I en rapport utført av Utekontakten i Bergen (juni 2015) er åpne russcener definert som *«kjente, etablerte, offentlig tilgjengelige områder som preges av åpenlys narkotikarelatert kriminalitet som kjøp, salg og inntak av illegale rusmidler, samt med en betydelig grad av ordensforstyrrelser»*. I Bergen sentrum var Nygårdsparken og Vågsbunnen i 2014 slike områder. Etter stenging av parken høsten 2014, er ikke lenger Nygårdsparken en åpen russcene, mens det har vært en økning av antall personer i området rundt Vågsbunnen. Situasjonen og stemningen i Vågsbunnen er likevel roligere enn hva tilfellet var i Nygårdsparken. Hjelpeinstansene har flyttet sin virksomhet fra Nygårdsparken til Vågsbunnen. Det er utfordrende for omgivelsene å ha et åpent rusmiljø i nærområdet, da det fører med seg mye støy, søppel, ordensforstyrrelser og kriminalitet. Strekingen fra Bybanestoppet i Byparken, via Torgalmenningen til Vågsbunnen, har blitt den nye ruten for personer som oppsøker den åpne russcenen. Rapporten peker på hvor viktig MO-sentrene (Straxhuset, Nesttun og Wergeland) er for å gi rusavhengige et aktivitetstilbud, samt at forebyggende arbeid, sosial kontroll og aktiv rydding for å hindre forsøpling av områder er viktige innsatsfaktorer i dette arbeidet.

Bergen kommune har en ordning med Byvektere (1,5 årsverk) som overvåker og ilegger gebyr for forsøpling etter politivedtektene. Antall ilagte gebyrer er nedadgående, noe som tyder på at bl.a.

gårdeiere har blitt flinkere til å etterleve forsøplingsforskriften. Det er likevel en utfordring at en del personer som leter etter flasker i bosspann etterlater boss på bakken, noe som fører til at fugler og andre dyr sprer søppelet utover. Hovedinntrykket er likevel at det på dagtid stort sett er ryddige gater, men tiltak for å redusere forsøplingen ytterligere vurderes.

Trafikketaten overtok i januar 2015 forvaltnings- og kontrollansvaret for utleie av offentlig grunn til uteservering, jf. byrådssak 1465/14. I samme sak vedtok byrådet nye retningslinjer for uteservering på offentlig grunn i Bergen sentrum. Dette medfører at kravene til uteservering er endret, for å bedre samordning og koordinering i kommunen, sikre rettferdig og lik behandling av sakene, bidra til økt trafiksikkerhet, samt tydelige krav estetikk.

Tiggerne i Bergen har plikt til å melde seg for politiet. Politi i Bergen har nå mulighet for å gi bortvisningsvedtak, noe som har vært benyttet for å fjerne uønsket adferd i sentrum.

Siden ungdomsrommet UROM åpnet på hovedbiblioteket i fjor sommer, har Bergen Offentlige Bibliotek styrket satsingen sin på ungdom. I juni 2015 søkte de etter ungdom mellom 13 og 18 år, som skal stelle i stand moro og drive undervisning for jevnaldrende utfra det de virkelig brenner for - enten det er musikk, litteratur, dataprogrammering, animasjon eller noe helt annet.

Planer og aktiviteter i området

«Skanseskatten» og lekeplassen i Amalie Skrams vei er gode eksempler på viktige leke- og samlingsområder som er under arbeid. Ref. Barnas Byrom.

I tråd med vedtatt strategi for Barnas byrom om at det skal prioriteres et større prosjekt i hver bydel som vil kunne tiltrekke seg brukere fra hele Bergensområdet, etableres Fløyen klatrepark. Denne er tilpasset barn i aldersgruppen 10-16 år.

Tilleggsbevilgning i 2015 på 2,4 mill. til sykkeltiltak i sentrum, vil bli brukt til å fjerne fortauskanter, etablere sykkelparkering, bedre skilting og andre mindre fysiske tiltak.

Høsten 2015 starter arbeid med opprusting av bussholdeplassene i Olav Kyrresgate, Christiesgate, Alle Helgensgate og Torget.

Høsten 2015 starter arbeidet med opprusting av Neumanns gate, deler av Sigurds gate, Magnus Barfots gate, Sverresgate og kommunal del av Teatergaten. Det er et mål å ivareta områdets historiske identitet samtidig som det velges gode trafiksikre løsninger. Arbeidene koordineres av «Graveklubben» og vil gi ny infrastruktur – inklusive Bossnett- bredere fortau, kryssløsninger, møblering, belysning, trær, skilting etc. Anbefalt løsning blir en modifisert utgave av den historisk bystandard, tilpasset kravene til universell utforming og det blir tilrettelegging for sykling. Spørsmålet om sykling mot envegsregulering forventes avklart før gaten skal tas i bruk.

Eksterne innspill høsten 2013

- Bedre og flere aktivitetstilbud til barn og unge i sentrum er et ønske fra mange av byens beboere, og flere har påpekt at barn i aldersgruppen 8-14 år må tas mer hensyn til. Xylofonene i Byparken og balanselinene er nevnt som populære elementer. Det er foreslått utlysning av en idekonkurranse til hva mer man kan tilby denne aldersgruppen i byrommene.
- Mange unge ønsker seg jobb ved siden av skolen. Det bør ses nærmere på hva som skal til for at næringsdrivende i sentrum enklere kan ansette unge under 18 år til småjobber.

- For å øke attraktivitet og handel i sentrum er det foreslått å gjennomføre en stor workshop blant de næringsdrivende med vektlegging av felles markedsføring og andre tiltak for økt aktivitet og handel i sentrum.
- Det er fremmet ønske om at det blir satt av et økt areal til utendørservering.
- Skjerming av Musikkpaviljongen mot trafikkstøy og regn. Det er ønskelig å få mer musikk, minikonsserter og andre fine opplevelser inn her, og det er også kommet innspill om å sette inn pleksiglass.
- Varetransport på og gjennom Torgallmenningen er kun tillat mellom klokken 06.00 og 09.00. Signalet fra flere aktører i sentrum er dette ikke overholdes, og tiltak etterlyses.
- Åpne russcener, tigging, vold og hærverk i området, særlig på nattestid, har ført til ønske om mer synlig politi og bedre belysning i området.
- Sykkelforholdene i sentrum må bedres. Det er stedvis vanskelig å komme seg opp fra sykkelfelt til fortau, der sykkelfeltene ender. Midlertidige sykkelfelt som prøveordninger er også foreslått, som for eksempel i New York, der man har brukt store blomsterkrukker til å dele opp kjørefelt på langs, slik at syklistene får sin egen trasé. I København har man lenge hatt ulike forsøksordninger for sykkelfelt (www.copenhagenize.eu).

Veien videre

- Gjennomføre en løpende vurdering om ledig uteareal i sentrum kan tas i bruk som midlertidige eller permanente leke- eller aktivitetsinstallasjoner for barn og ungdom, i samarbeid med private sponsorer. F. eks til plassering av trampoliner eller treningsapparat.
- Utvikle aktivitetstilbudet for barn og unge mellom 8 og 14 år i sentrums parkområder.
- Ta opp problemstillingen med ønske om skjerpet kontroll av kjøring på Torgallmenningen i Politirådet, som er et samarbeidsorgan mellom kommunen og politiet.
- Undersøke hvorvidt Musikkpaviljongen, som har vernestatus og høy kulturminneverdi, kan skjermes for regn, vind og trafikkstøy, med sikte på økt bruk.

2.5 VÅGSBUNNEN – MARKEN Moderne opplevelser i Middelalderomgivelser

Områdebeskrivelse

Vågsbunnen er rikt på spor etter middelalderbyen Bergen, både bygningsmasse og strukturer. Bryggen er middelalderbyens havnekarver, hvor grunnlaget for Bergens vekst ble lagt gjennom sjøfart og internasjonal handel. Vågsbunnen betjente denne virksomheten og byens voksende innbyggertall med ulike typer småhandel og håndverkstjenester, med spesielt skomakerlauget som dominerende gjennom store deler av middelalderen. Vågsbunnen er således et genuint område som byr på spennende historie.

Skostredet har hatt en oppblomstring de siste ti årene. Her finner man mange små nisjebutikker og spisesteder, og gatefester og utendørsmarkeder dukker opp året rundt. Litteraturhuset er blitt en ny motor i området, og hadde over 100.000 besøkende i 2013. Dette har generert nytt publikum i gatene. Det er kommet nye eiere av tidligere Tanks skole.

Denne delen av sentrum er fotgjengernes boltrested. Her kan man rusle fra det sjarmerende Skostredet via Litteraturhuset til Marken. Svippe innom en hyggelig kafé, og kanskje ta en omvei for moro skyld for å oppleve nye perler i historiske rammer. 22 000 mennesker går gjennom Marken hver dag.

Vågsbunnen er en åpen russcene, noe som er krevende for næringsdrivende i området da «det fører med seg mye støy, søppel, ordensforstyrrelser og kriminalitet» - ref. 3.4 Rapport om åpne russcener i Bergen.

Området har også en del branntomter og hus som står til forfalls. Gatene i området er smale, og logistikken i forbindelse med bosstømming og varelevering er vanskelig. Samtidig er framføring av rørbaserte system for avfallshåndtering vanskelig på grunn av kulturminnehensyn både i bebyggelse og i fredet bygrunn.

Byantikvaren flytter i 2015 inn i rehabiliterte lokaler i Skostredet, som ledd i vitalisering av området med fokus på de viktige historiske verdiene i Vågsbunnen og den øvrige middelalderbyen i Bergen. Her vil kommunen komme tetter på både publikum og aktørene i området.

Vågsbunnen har, i likhet med Bryggen, store utfordringer knyttet til grunnvannssituasjonen. I 2012 gjennomførte kommunen et tverrfaglig forprosjekt for å se på årsaker til setningsskadene i området, virkemidler og mulige tiltak. Det er nå etablert samarbeid med NGU om videre utvikling og forskning, bl.a. i lys av erfaringene fra Bryggen.

Planer og aktiviteter i området

Byantikvaren arbeider med et «verdiskapingsprosjekt for Vågsbunnen, Synliggjøring av Middelalderbyen», med underprosjekt: « Næring i verneverdige byområder». Det er gjennomført flere mindre tiltak i samarbeid med næringsdrivende i området og andre aktører, og det er etter hvert opparbeidet god kontakt i nærmiljøet. Nattjazz i Vågsbunnen i 2012, satte Vågsbunnen på kartet for mange bergensere, internasjonal trefestival har vært arrangert hvert år siden 2012, og på konferanse om Næring i verneverdige byområder høsten 2014 stod Vågsbunnen i fokus som eksempelområde; sterk lokal tilknytning og engasjement er helt i tråd med det internasjonal forskning viser er vellykkede veier til varig verdiskaping og utvikling av historiske områder.

I juli 2015 presenterte eiendomsbesittere planer for etablering av hotell, overbygde handlegater og nye butikker/næring i Vågsbunnen. Planene inkluderer å legge til rette for kulturaktiviteter i gamle Tanks skole.

Rådhuskvartalet utgjør et enestående historisk miljø, med spesielle bygningsmessige kvaliteter og lang tids sammenhengende tradisjon i offentlig forvaltning og rettspleie. Bygningsmassen mellom Rådhusgaten og Christies gate, er i Kommunedelplan for sentrum vist som et utviklingsområde hvor det skal legges vekt på å løfte frem de kulturhistoriske verdiene. Bergen kommune arbeider med å klargjøre handlingsrom i forhold til kulturminnehensynene i kvartalet.

Nedre Korskirkeallmenningen skal opparbeides og kommunen utlyser prosjektet høsten 2015, og det planlegges med ferdigstilling i 2016. Plassen skal benyttes under arrangementet «Hansadagene 2016». Når allmenningen er opparbeidet, er det viktig at den tas i bruk på en attraktiv og god måte til beste for beboere og besøkende.

I forbindelse med etablering av «Bysykler» i Bergen sentrum, er det aktuelt med et utplasseringspunkt tilknytning til Jernbanestasjonen.

Eksterne innspill høsten 2013

- Det er ønske om å få til en mer naturlig overgang for av fotgjengere mellom Vågsbunnen og Marken, og mellom Marken og jernbanestasjonen/Bergen storsenter.
- Fjerne parkeringsplassene i sørenden av Marken, mot jernbanestasjonen, og gjøre dette til en vrimleplass/aktivitetsplass for gående, eventuelt en plass for utendørsmarkedet.
- Marken trenger litt drahjelp, mer helhetstenkning og en godt fungerende velforening. Flere aktører ønsker felles åpningstider for småbutikkene. Blant annet er det foreslått å sette ut store blomsterkrukker som kan "vise vei", og at man kan gjøre Marken til byens blomstergate.
- Etablering av utendørsmarked i Marken.
- Vurdere hvordan konsekvensene av åpen russcene i Vågsbunnen kan reduseres.

Veien videre

- Ta initiativ til møte med næringsdrivende og beboere i området for samarbeid om tiltak som kan gi Marken et løft som fotgjenger- og handlestrøk. Kommunen vil også kunne bidra med faglige råd om blomsterprofilering av strøket.
- Igangsette tiltak for skilting og synliggjøring av middelalderbyen Vågsbunnen.
- Stimulere til økt kulturell aktivitet i Vågsbunnen.
- Se på mulighetene for å gjøre tiltak som bedrer trafikkforholdene ved Jernbanestasjonen, spesielt med hensyn til ønske om at fotgjengertrafikken i større grad sluses gjennom Marken på en naturlig måte, i forbindelse med at Kunsthøgskolen flytter fra lokalene i Marken.
- Vurdere rammevilkår for etablering av utendørsmarked i Marken, i gatens sørlig del.

2.6 NORDNES Sjarmerende miks på klostergrunn

Områdebeskrivelse

Nordnes er et livlig område med en god kombinasjon av boliger, næringsdrivende og offentlige uteområder. Nordnesparken med sjøbadet og Ballastbryggen er et viktig rekreasjonsområde. Akvariet trekker mye folk, og byen har et solid fiskerifaglig miljø i dette området. Den marine klyngen består blant annet av Fiskeridirektoratet, Havforskningsinstituttet og Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES).

Nordnes huser en blandet befolkningsgruppe i alle aldre, inklusive barnefamilier og studenter. Flere hoteller og pensjonater er lokalisert i området, som er bærer av mye Bergenshistorie; Munkeliv og kloster fra 1100-tallet, heksebrenning, Galgebakken, Fredriksberg, Edvard Griegs og Ludvig Holbergs fødested og Amalie Skrams barndomshjem, blant annet. I høysesongen finner mange turister veien hit. De som er knyttet til Nordnes, har et godt samhold og er stolt av identiteten sin. Buekorpsets stiftelsesdag er nærmest for nasjonaldag å regne og 3. mai går flaggene til topps for Nordnæs Bataillon.

Siden 1894 har fergen Beffen krysser Vågen mellom Bradbenken og Munkebryggen på Nordnes. Fra juni 2015 er fergen drevet med elektrisitet, noe som Bergen kommune har bidratt til. Mange fastboende bruker fergen daglig til kryssing av Vågen, og turister og besøkende til Akvariet og andre attraksjoner på Nordnes benytter ofte denne fergeruten.

Turistbusstrafikken til Akvariet er omfattende i høysesongen, noe lokalmiljøet oppfatter som en belastning.

I kommunedelplan for sentrum (2001) er det vist to store byutviklingsområder: Langs Nordnes' østside fra Holbergsallmenning til Nordnespynten, og langs sjøsiden på vestsiden fra Nøstet til Georgernes verft. I kommunedelplan for Bergen Indre Havn (2012) er premissene for Tollbodkaiene utdypet noe. Nordnes har mange boliger, og i blandingsformålene som skal utvikles langs sjøfronten, vil bolig utgjøre en betydelig andel. I området mellom Nøstet og USF, har det vært stor plan- og byggeaktivitet de siste årene, både i forbindelse med etablering av bossnett, og en rekke nye boliger.

Bærekraftig liv på Nordnes har etablert en frukt- og bærhage på taket av Nordneshallen, som kalles «Takhagen» i samarbeid med bl.a. Grønn Etat i Bergen kommune.

Allmenningene på Nordnes domineres i dag av parkeringsplasser. Alternativ bruk av parkeringsplasser har vært belyst blant annet gjennom Park(ing)day, et internasjonalt tiltak der man gjør parkeringsplasser om til parker for en dag, og i august-15 ble det arrangert marked mm på Klosterplassen vest for Haugevegen. Bystyret skal i løpet av høsten 2015 behandle Innbyggerforslaget «Ja til en bilfri Klosterplass».

Planer og aktiviteter i området

Høsten 2015 planlegges å starte opprustning av Strandgaten mellom Holbergsallmenningen og Tidemannsgate i samarbeid med «graveklubben» (Statens Vegvesen, BIR og Bergen kommune) for bl.a. å etablere 2-sidig sykkelfelt og bossnett på strekningen. Etter dette gjenstår strekningen fra Holbergsallmenning til Østre Murallmenning.

Hordaland kunstsenter jobber med å utvide virksomheten, og har blant annet søkt om å åpne kafé i sine lokaler. Deres arbeid med kunst i det offentlige rom, engasjerer nærmiljøet positivt.

Forestillingen "Munkeliv" viste nylig Nordneshistorie som få kjente til. Siden 2008 har kunstsenteret åpnet opp for internasjonale kunstnere.

Eksterne innspill høsten 2013

- Flere lokale aktører ønsker å få i gang små utendørsmarkeder i nærmiljøet ved å stenge noen parkeringsplasser på gateplan de dagene det skal holdes marked eller andre initiativ til aktiviteter fra beboerne i området.
- Det er behov for oppgradering av lekeplassene, ettersom det er mange barnefamilier her.
- Gjøre historien til Munkeliv kloster bedre kjent, blant annet gjennom skilting og brosjyrer.
- Det er ønskelig å få nytt liv i den tidligere frukt- og bærhagen på taket av Nordneshallen.
- Ønske om å bruke Nordnesparken som en konsertarena, i tillegg til bruk som tur- og rekreasjonsområde. Det er behov for bedre belysning om kvelden for turgåere og joggere.
- Jobbsyklende ønsker bedre sykkeltraséer, slik at det blir attraktivt for flere å sykle til jobben.
- Bråk og eksos fra turistbusser er påpekt som skjemmende om sommeren, og tiltak for å redusere dette er fremmet.

Veien videre

- Forenkle kommunikasjon mellom kommunen og velforeninger/beboere/næringsdrivende og offentlige etater om nærmiljøtiltak.
- Vurdere omdisponering av enkelte parkeringsplasser på Klosteret, til for eksempel utendørsmarkeder, kinofremvisning og kulturelle aktiviteter.
- Utarbeide et gå-/sykkelkart med informasjon om historie, kultur og opplevelser som kan motivere turister til å gå/ta Beffen/sykle, for distribuering til byens hoteller eller gjestehus. Alternativt å utvikle en «app» for dette.
- Lokale virksomheter anbefales å arrangere «Inside out», som er et utendørsmarked der man presenterer de ulike aktivitetene og bedriftene som finnes i området på en spennende måte.

2.7 SYDNES – NØSTET – DOKKEN - Historisk sjøfrontområde i endring

Områdebeskrivelse

Mye av Bergens identitet ligger i disse gatene. Her er mange lave, historiske bygg og sjarmerende smau. Nærheten til sjøen er unik, og Sydnes sjøbad er blitt et populært sted blant byens befolkning. I dette området ligger Norges eldste trehusrekke i Baneveien (ca. 1650), som er under rehabilitering.

Godshavn, Danskebåt- og Hurtigruteterminalen og cruiseskip, skaper mye trafikk området. Hurtigruten har hatt terminal på Nøstet siden 2005 og Fjord Lines terminal flyttet i 2013 fra Skoltegrunnskaien til Nøstet. «Beinveien» fra Askøy har nå anløpssted ved Vågen, istedenfor Nøstekaien.

Dyrebeskyttelsen i Jekteviken er blitt et treffsted for mange to- og firbente. Stedet huser mye frivillighetsarbeid, samt en rekke ulike aktiviteter – blant annet tangoklubb og øvingslokale for musikere. Nærheten til Universitetet gjør at mange studenter velger å bo her. Området har en stor andel boliger, og halvparten av disse er utleieboliger. En del tomme hus står til forfalls, noe av dette er næringslokaler. Velforeningen for Sydnes og Nøstet er svært aktiv, og dugnadsånden stor.

Sydnes og Nøstet Velforening vant i mars 2015 konkurransen «Your Street» - for opprusting av Dokkeveien. Dette er en global konkurranse der enkeltpersoner, nabolag eller velforeninger kan komme med forslag til forbedringer i nærmiljøet, som ble arrangert av Norsk- design og arkitektursenter (DOGA) og Design Region Bergen. Sydnes sjøbad gjenåpnet i Jekteviken sommeren 2009. Beboerne er stolte over at Reiseradioen registrerer badetemperaturer herfra hver dag sommeren gjennom.

Sykkelparkeringshus på Nøstet med plass til 48 sykler, åpnet juni 2015.

Planer og aktiviteter i området

I et langsiktig perspektiv vil lokalisering av ny godshavn for Bergen ha stor betydning for området. I prosessen med Sentrumsplanen er mange opptatt av at godshavnen må flyttes slik at boliger, næringsvirksomhet og ulike aktiviteter kan overta arealene. Mange ser for seg en spennende, ny bydel her. Inntil dette er avklart, vil området fortsatt være et grenseområde mellom bysentrum og havneareal med mye tungtrafikk.

Kommunedelplan for indre havn ble vedtatt i 2012, med rammer for ytterligere utvidelse av havnearealet utover i Puddefjorden. For byområdet vil det ha stor betydning hvordan havnens eiendommer inn mot Nøstegaten brukes og utformes, primært mellom Nøsteboden og avkjørsel til terminalområdet.

Rundt 100 boliger er under bygging i Nøstegaten og Sparebanken Vest flytter inn i nytt bygg i Jonsvollskvartalet høsten 2015. I den forbindelse vil også Jonsvollsgaten bli rustet opp. Etter at ADO-arena ble åpnet høsten 2014, legger reguleringsplanen for Sentralbadet til rette for ny bruk av kvartalet.

I Norges eldste trehusrekke, som ligger i kvartalet nord for Sentralbadet, er det planlagt kulturkafé, museum, miniteater m.m. I tillegg pågår arbeid med reguleringsplan for BIT/Teatergarasjen på deler av kvartalet.

Bossnettanlegget i Jekteviken skal ferdigstilles høsten 2015. Se punkt 4.3.

Eksterne innspill høsten 2013

- Sukkerhusbryggen, den tidligere honnørbryggen, ligger intakt under asfalten med trapper og brostein og flere som ønsker å få den tilbake til sin opprinnelige stand. Stedet vil kunne være et fint samlingspunkt og et turmål for folk som vil rusle eller sykle gjennom sentrum.
- Etablering av nærmiljøanlegg tilknyttet Sukkerhusbryggen. Et grønt punkt med minifotball, bordtennis, utleie av kajaker og utendørs barnebasseng med oppvarmet vann.
- Den rullende miljøstasjonen til BIR må bli mer synlig/markedsføres bedre i dette området.
- Området mangler offentlige toaletter. Det bør kunne lages avtaler med for eksempel Hurtigruteterminalen, nye hotell- og serveringssteder, Nøsteboden og nye Sentralbadet.
- Det er også kommet innspill om å se til Trondheim og etablere et Bergensk "Rockheim" i dette området. Byens musikkmiljø er stort, og godt synlig utenfor by- og landegrensene.
- Det er registrert økt narkotikasalg i området (høsten 2013), særlig i forbindelse med aksjoner i Nygårdsparken.

Veien videre

- Avklare forutsetninger for å utvikle området Sukkerhusbryggen/Nøstetorget. Vurdere mulighet for å utvikle et nærmiljøanlegg som spleiselag mellom offentlige og private aktører.
- Ta opp med BIR å merke avfallskontainere i området bedre, for å redusere omfang av ulovlig hensatt avfall, samt å gi utvidet informasjon om mobil gjenvinningsstasjon. Bossnettanlegget i området settes i drift oktober 2015 i samspill med mobil gjenvinningsstasjon.
- Ta opp med UiB/Studentorganisasjonene om å utforme brosjyrer og informasjon til nye studenter i Bergen, samt infomøte til studenter ved semesterstart i samarbeid velforeningene.

2.8 MØHLENPRIS – NYGÅRDPARKEN - NYGÅRD SHØYDEN

Smeltedigel med levende bomiljø og gode møteplasser

Områdebeskrivelse

I dette området er både næring, kultur, boliger, forskning og utdanning samlet, og på Marineholmen har 5000 arbeidstakere og studenter sitt daglige virke, blant annet på BI, Vitensenteret, Universitetet og Nansensenteret. Området har også mange gamle, ærverdige bygninger og byrom som åpner opp for fellesskap. Det er lite gjennomgangstrafikk og mange fine grøntområder. Mange studenter og barnefamilier bor i dette området, og nabolaget har et sterkt samhold, høy dugnadsånd, flere aktive velforeninger og et internasjonalt mangfold.

Deler av området har over tid vært preget av åpne russcener, spesielt til forholdene knyttet til Nygårdsparken som åpen russcene. Etter at Nygårdsparken ble stengt i august 2014, har forholdene i området endret seg radikalt – til det bedre.

Idrettslaget Djerv og Vitalitetssenteret er gode og aktive samlingspunkt, blant annet med åpen hall hver helg og andre aktivitets- og kulturtilbud uken gjennom og et betydelig arbeid med integreringstiltak. Det er i tillegg etablert mange nye treffsteder den senere år, blant annet Bergen kaffebrenneri, Nobel Bopel og Cornerteateret.

Den gamle gartnerboligen i Nygårdsparken er vernet. I juni 2015 meldte en privat aktør at de kunne være interessert i å bidra til at eiendommen kan få en ny, fremtidig bruk som kafedrift, kontor/atelier for kunstnere og kreative yrker. Dette vil skje i samarbeid med vernemyndigheter og Bergen kommune (Grønn Etat).

Johanneskirke-trappen ble rustet opp for 17,6 millioner – i regi av Bergen kommune – og gjenåpnet juni 2015. Trappen har gått fra å være en bratt og utilgjengelig bakke med nedslitte trapper, til et tilgjengelig anlegg som har fått en ny estetisk utforming og karakter.

Planer og aktiviteter i området

Møhlenpris skole skal totalrehabiliteres og videreutvikles til oppvekststun (skole og barnehage). Planen omfatter Møhlenpris skole som er verneverdig, og Trikkehalltomten, hvorav Trikkehallen er fredet etter kulturminneloven. Hovedutfordringer i planarbeidet har vært å finne tilstrekkelig med utearealer til barnehagen i umiddelbar nærhet til skolebygget, og å ivareta/øke trafikksikkerheten rundt skolen. Skolen har vært stengt i 2 år, og rehabiliteringen vil tidligst starte høsten 2015.

I arbeidet med renovering og fornyelse av Nygårdsparken i regi av Bergen kommune (Grønn Etat), involveres nærmiljøet. For at folk skal bruke parken mer vil en se på mulighetene for å sette opp utendørs treningsapparater, a la de som er montert ved Tveitevannet. Man kan også se for seg andre typer nærmiljøanlegg som f.eks. ulike parkour elementer (*bevegelsesidrett som går ut på å forflytte seg fra A til B*) og andre mindre plasskrevende elementer som glir inn som en naturlig del av parken.

Arbeidet med den nye gangbroen over Damsgårdssundet «Småpudden» startet i mars 2015. Når broen står ferdig høsten 2016, blir det en viktig forbindelse for både syklende og gående. Kaifronten på Marineholmen vil bli opprustet som en del av dette arbeidet.

Den gamle gartnerboligen i Nygårdsparken er vernet, men i juni 2015 meldte en privat aktør at de er interessert i å bidra til at eiendommen kan få en ny, fremtidig bruk som kafedrift, offentlige toaletter, kontor/atelier for kunstnere og kreative yrker. Dette vil skje i samarbeid med vernemyndigheter og Bergen kommune.

Eksterne innspill høsten 2013

- Gjøre området Marineholmen mer attraktivt for gående. Nå er det mange lukkede fasader her, og få aktiviteter på gateplan.
- Velforeninger og ildsjeler i området har mange planer og ønsker, og savner et mer smidig samarbeid med kommunen.
- Trikkemuseet og flere andre ønsker en sammenhengende trikkelinje mellom Trikkehallen og Den Nationale Scene på Engen i den ene retningen, og VilVite i den andre retningen. Mye av arbeidet er gjort, noe gjenstår og ildsjeler fra Trikkehallen står klare til innsats.
- Det er behov for opprusting av gatetunene i området. Leke- og aktivitetsutstyr som ble installert for 20 år siden trenger oppussing.
- Beboerne ønsker å få flere barnefamilier til Møhlenpris, og at det legges bedre til rette for dette både i forhold til sikkerhet og utendørs aktivitetstilbud for barn og unge.
- Skape mer aktivitet i gatene ved å få flere næringsdrivende inn i bygningenes første etasje mot gatene. Det er foreslått å la engasjerte mennesker i nærmiljøet åpne småbedrifter til en grei husleie, og dermed skape nye møtesteder.
- Innspill i forbindelse med fremtidig bruk av Nygårdsparken;
 - Sette opp treningsapparater for voksne
 - Lage hinderløype mellom trærne for barn og unge
 - Sette opp scene for utendørsteater/dukketeater
 - Ruste opp gartnerboligen (kommunens bygg ved barnehagen).
 - Offentlige toaletter i gartnerbolig-/portbygningen.Innspillene ble oversendt til Grønn Etat (2013) i forbindelse med opprusting av parken.

Veien videre

- Avklare om beboerne selv kan ruste opp garderobebygget/klubbhuset ved fotballbanen, som eies av kommunen (Tormøhlens gate 30), og har høy antikvarisk verdi. Det må utarbeides retningslinjer for dette i samarbeid med Byantikvaren.
- Avklare om velforeninger/interessegrupper kan få tilskudd til å sette i stand og vedlikeholde kommunalt utstyr i eksisterende gatetun. Behov for kontroll og sikkerhet må varetas.
- Ved fremtidig gatefornyning, vil etablering av trikkeskinner i de manglende partiene på Nygårdshøyden (Langesgate/Harald Hårfagres gate) og ned mot Engen i Sigurds gate aktualiseres.
- Se på muligheten for utplassering og finansiering av aktiviserende element for ungdom og voksne på Marineholmen, for eksempel skatepark og ballbinge og trimapparater for voksne i samarbeid med grunneiere i området.
- Være pådriver for at Studentforeningen og private aktører utvikler mulighet byvandring i området, f eks med informative kart og/eller app.

2.9 NYE SENTRUM SØR - En ny by i byen

Områdebeskrivelse

Området mellom Store og Lille Lungegårdsvann er i dag et nærings- og trafikkområde med få boliger. Det er et område i stor forandring, med en rekke nye ferdigstilte og påbegynte byggeprosjekter. Området vil utgjøre bindeleddet mellom de nye byområdene sør for Store Lungegårdsvann og sentrum. Dette er byens trafikknutepunkt for buss, bybane, jernbane, gående, syklist og bilister. Området har blant annet hovedbibliotek (åpent hver dag), Bergen Brannstasjon, Bergen Storsenter, kontorlokaler for Fylkesmannen og Skatt Vest, Fylkeskommunen, to hoteller og fredete Nonneseter.

Amalie Skram videregående skole (1000 elever) åpnet til skolestart høsten 2014, og ADO svømmeanlegg oktober 2014, med ca. 300 000 besøkende årlig.

Ny sykkeltrasé er nylig ferdigstilt i Lars Hilles gate mellom Agnes Mowinckels gate og Byparken. Scanic Hotel Ørnen åpnet mai 2014 og Biblioteksplassen mellom Biblioteket og Bergen Storsenter åpnet juni 2015.

Planer og aktiviteter i området

I arbeidet med reguleringsplan for Nygårdstangen, inngår planer om blant annet rivning av Bygarasjen og omstrukturering til bymessig kvartalsbebyggelse. Vannsystemet mellom Lungegårdsvannene er en viktig del av planarbeidet. Rammene for disse grepene vil bli fastlagt ved behandling av planen. I samme område pågår arbeid med reguleringsplan for Bybanestrekningen Sentrum-Haukeland-Minde-Fyllingsdalen.

I reguleringsplan for Smålungeren inngår løsning for et mulig nytt parkeringsanlegg, som skal erstatte Bygarasjen.

I den gamle hagen på Grand Hotel Terminus vil det komme et nytt hotell «Villa Terminus» I tillegg bygges et nytt «design hotell» - Hotell Zander K - med 250 nye rom i den gamle Jæggergarasjen vis-a-vis Grand Hotel Terminus, som skal ferdigstilles i 2017. I samme område bygger også NSB/ROM-eiendom nytt kontorbygg, som skal ferdigstilles i 2016.

Når Media City Bergen i Lars Hillesgate står klar i 2016, samles 1200-1500 ansatte og mediefolk i det nyoppussede bygget. Legevakten flytter til Solheimsviken i desember 2015, og eksisterende lokaler overtas av Media City Bergen. Statens Vegvesen samler alle sine kontorfunksjoner i Lars Hillesgate (tidligere HiB), etter at bygget er ferdig renoverert høsten 2015. Det foreligger også planarbeid for påbygg og ombygging av Fylkesbygget, Wigandgården og kvartalet nord for Bergen Maritime Skole.

Science City Bergen er et energi- og teknologisamarbeid mellom forskning, utdanning og næringsliv i Vest. Målsettingen er å synliggjøre regionen som en viktig energiregion. Et av prosjektene er knyttet til et nytt Energi- og teknologibygg på Nygårdshøyden (EnTek-bygget), som er i en tidlig planleggingsfase.

Kunsthøgskolen flytter inn i nytt bygg i Møllendal (ved Store Lungegårdsvann) i 2017.

All aktiviteten i området vil føre til økt gang- og sykkeltrafikk, noe som også legges til rette for i det pågående planarbeidet. Området rundt Store Lungegårdsvann blir brukt mye av både gående og syklende, og det pågår arbeid med opprusting og etablering av gang- og sykkelvei i regi av kommunen for den gjenstående strekning sør for vannet. Det er og planer om permanent gang- og sykkelbro ved Brannstasjonen.

Nytt trafikksystem er under utredning i forbindelse med reguleringsplanen Nygårdstangen. Mulig fotgjengerkryssing på gateplan mellom Scandic Ørnen Hotel og Bergen Storsenter inngår i dette arbeidet.

Eksterne innspill høsten 2013

- Etablere møteplasser for ungdom i området, noe som er aktualisert som en følge av at antallet unge fotgjengere som ferdes i området har økt . Ungdom trenger flere treffsteder, og at disse bør være synlige. U82 i Åsane trekkes frem som eksempel på en møteplass for unge som fungerer godt.
- Vurdere mulighet for etablering av en frivillighetssentral i området. Frelsesarmeen har store lokaler i Lars Hilles gate som kan være egnet til et slikt formål, og stiller seg positive til en slik bruk.
- Gjøre gang-/sykkelveien langs jernbanegjerdet mellom Fløen og jernbanestasjonen mer attraktiv. Kjærlighets-hengelåser på gjerdet er foreslått fra innspillsgruppen, etter modell fra København.
- Trafikkhåndteringen rundt inngangen til jernbanestasjonen må bedres.
- Shuttlebusser med Bystasjonen som knutepunkt er foreslått av mange. Disse vil knytte sentrum sammen på en god måte, og gjøre det lettere å komme seg rundt for folk som ønsker å handle ulike steder i sentrum. Turister kan bli tilbudt dagspass til shuttlebussene, og derved kunne behovet for turistbusser til enkelte belastede steder i sentrum reduseres.

Veien videre

- Undersøke mulighetene for gatekunst i undergangen fra Bystasjonen til Vestre Strømkai i samarbeid med Statens Vegvesen.
- Basert på målsettingen i Plan for frivillighet vedtatt i Bystyret januar 2015 (sak 33/15), vurderes etablering av frivillighetssentral i området.

3. MULIGHETER, UTFORDRINGER OG TILTAK I SENTRUM GENERELT

Det å ha et levende og mangfoldig sentrum hele året, også i vintermånedene, er viktig for å kunne trekke enda flere mennesker til bykjernen. Hva skal til? Hvordan kan ulike aktører dra lasset sammen? Flere tema utpeker seg som spesielt viktige for hele sentrumskjernen. Dette gjelder f.eks. mangel på offentlige toaletter, ønske om flere lekeplasser, bedre skilting, mindre buss og ny bruk av tomme næringslokaler.

I 2014 passerte Bergen kommune 275 000 innbyggere. Engasjementet, ideene og dugnadsviljen er stor blant bergenserne. Det ligger nærmest små gavepakker rundt omkring som venter på å bli åpnet, dersom system og saksgang ikke blir for overveldende. Kjøkkenhage på taket av Nordneshallen, utendørs gatemarkeder i helgene, dugnadsoppussing av gatetun og gratis fellestrening, er eksempel på aktiviteter i aktuelle områder. Mangfoldet i Bergen sentrum er stort. Vi har et lite, intimt og oversiktlig sentrum med nærhet til fjell og sjø. Bykjernen har den grønne aksene, parker, vann og store byrom. I tillegg har vi flere kulturtilbud som trekker mye mennesker og genererer handel. Ole Bull Scene, Bergen Kino AS, Den Nationale Scene, Festspillene og Bergen live er eksempler på dette.

I kommuneplanens samfunnsdel vises det til at Bergen er en «gåby», hvor 1 av 4 daglige turer skjer til fots. Enkelte områder i sentrum kan gjøres mer attraktive for syklister og gående. Det å få flere fastboende til sentrum, spesielt barnefamilier, er viktig for et levende bymiljø. I gjeldende Kommunedelplan sentrum (2001) er det presisert at i boligområder skal familieboliger prioriteres, og bruksendring fra bolig til kontor skal ikke tillates. Prinsippet om publikumsrettet næring på gateplan og kontorlokaler og boliger videre oppover i etasjene, inngår i planen.

Antall fastboende i bykjernen har vært nedadgående siden den store utbyggingen i bydelene startet for fullt rundt 1960. Kombinert med utbygging av kjøpesentre i bydelene, har også behovet for å reise til sentrum for å handle avtatt. Bergenhus bydel i dag har 37 000 innbyggere, og det er viktig for sentrums videre utvikling og identitet at også sentrumsområdet tar en andel av den forventede befolkningsvekst fra dagens 275 000 til 355 000 i 2040.

På oppdrag fra Bergen Sentrum AS* gjennomførte Respons i 2011 en markedsundersøkelse for sentrum, som kartla hvem som bruker sentrum og hvorfor. Resultatet viser blant annet at det er dem som er bosatt i sentrum som benytter seg oftest av tilbudene her. Tendensen viser også klart at det er mennesker i aldersgruppen under 30 år som hyppigst benytter seg av tilbudene i sentrum. Restauranter, kaféer, barer og servering trekker mest folk. Når det gjelder handel, kjøper vi mest klær, sko og reiseeffekter i tillegg til dagligvare, mat og drikke. Oppdaterte undersøkelser fra 2015 viser at Bergen sentrum har lavere omsetningsvekst (handel) enn kjøpesentrene i bydelene.

Bergen Sentrum AS ble opprettet som en følge av arbeidet med den forrige sentrumsplanen, og selskapet er eiet av Bergen kommune (49 %), Bergen Reiselivslag (17 %), Bergen Næringsråd (17 %) og Sentrumsforeningen i Bergen (17 %).

Bergen Sentrum AS har ikke erverv som formål.

Formålet for selskapet er å sikre og videreutvikle rammebetingelsene for næringsdrift i Bergen sentrum. Selskapet skal være en samarbeidspartner mellom Bergen kommune og næringslivet i Bergen. Bergen Sentrum AS skal skape økt kommersiell aktivitet og arbeide for å få flest mulig mennesker til å bruke og å besøke sentrum, sikre et bredt kulturtilbud, bidra til at estetiske hensyn ivaretas, samt medvirke til bedre tilgjengelighet til og mellom byrommene. Selskapet kan også delta i andre selskaper med lignende formål og ellers ta på seg nye oppgaver som står i forbindelse med selskapets primære formål.

3.1 BYKOORDINATOR – EN NY FUNKSJON I KOMMUNEN

Underveis i arbeidet med planen, ble behovet for en «bykoordinator-funksjon» tydeliggjort. Begrunnelsen er at en rekke oppgaver, prosjekt, initiativ og tiltak i Bergen sentrum har behov for et bindeledd eller en koordinerende funksjon.

Oppgavene til bykoordinator-funksjonen omfatter aktiviteter i byrommene, utnyttelse av ledige lokaler, boss og forsøpling, lys, skilting m.m. Ettersom disse oppgaven krever innsikt i og koordinering av enheter internt i kommunen, og mellom kommunen og eksterne aktører (private og offentlige) synes det mest hensiktsmessig at denne oppgaven blir ivaretatt i Bergen kommune.

Følgende oppgaver vil være en naturlig del av funksjonens arbeid;

AKTIVITETER I BYROMMENE: Proaktiv markedsføring og bruk av byrommene og koordinering av ulike pop-up-arrangementer. Bergens mange byrom er avgrenset i størrelse og skal tjene mange ulike formål, noe som både er beskrevet i kommunedelplan for sentrum og i retningslinjer for bruk av byrommene. Byrommenes grunnleggende funksjoner må ivretas, men det finnes likevel rom for en mer aktiv bruk av disse.

LEDIGE LOKALER. Bidra til at midlertidig ledige lokaler på gateplan, både private og kommunale, og generelt arbeidet for at lokaler ikke blir stående ledig over tid. Tomme butikkfasader og ledige lokaler med gråpapir i vinduene, er dessverre ikke et uvanlig syn på gateplan i sentrum. Det er kommet inn forslag som kan bidra til å holde liv i de ulike delene av sentrum, blant annet midlertidige aktiviteter i ledige lokaler til redusert husleie. Alt fra kafédrift til systue, småkonserter, gallerier, utstillinger og sykkelparkering, er foreslått som bruksmuligheter i ledige lokaler. Aktørene i sentrum anbefaler å se til andre land og byer som har funnet gode løsninger. I Nederland har man for eksempel en ordning med at dersom næringslokaler står tomme i over et år, kan de brukes av andre. Skostredet trekkes frem som et godt eksempel på hvordan man fikk nytt liv inn i et "forlatt" område. Der begynte man med midlertidige tiltak som lav husleie for å gi entusiaster mulighet til å etablere sine virksomheter. Nå er det høy aktivitet i området.

NETTSIDE. Etablere og drifte en oversiktlig og brukervennlig nettside for publikum. Her kan f.eks. tjenestetilbud, regelverk og søknadsskjema i forbindelse bruk av Bergen sentrum samles. Videreføring av Facebook-siden «Det gode liv i Bergen sentrum» vil også være en del arbeidet.

ARRANGEMENT i sentrum. Flere av aktørene i sentrum etterlyser et mer oversiktlig og smidig system i forbindelse med gjennomføring av lokale arrangementer etc. Bergen Arrangementssselskap AS ble etablert høsten 2014, for å ivareta byomfattende arrangement, samt være informasjonsstedet for andre arrangement i sentrum.

JULEMARKEDER. Det å skape en god, bergensk tradisjon med utendørs julemarkeder i sentrum er etterspurt på flere. Dette kan bidra til å trekke flere folk til ulike sentrumsområder og skape god stemning. Egnede steder kan være Bryggen, Koengen, Festplassen, Nygårdsparken, Klosterplassen på Nordnes og søndre del av Marken. Arbeidet vil være i tett samspill med eksterne aktører.

DIALOGMØTER med næringsdrivende i sentrum, Bergen Sentrum AS og Bergen næringsråd og velforeninger foreslås gjennomført hvert halvår. Evalueres fortløpende.

PROFILERING. Bidra til felles profilering av handel i sentrum. Næringsdrivende påpeker at behovet for å få flere kunder til å velge sentrum fremfor handlesentrene i bydelene er stort, og at man må unngå ytterligere butikkdød i sentrum. De næringsdrivende selv anser et bedre samarbeid mellom ulike aktører i sentrum som et godt bidrag i denne retningen. Aktørene ønsker at man står sammen,

tenker helhetlig og drar i samme retning, dette gjelder spesielt næringsdrivende og huseiere. Felles åpningstider har også vært et tema. Undersøkelser viser at de handlende mener at felles åpningstider er viktigere enn lengre åpningstider. Bergen Sentrum AS er tillagt denne oppgaven, men samarbeid med bykoordinator-funksjonen vil kunne lette arbeidet og gi bedre resultat.

MANGFOLD i sentrum. Samarbeid med gårdeiere/eiendomsbesittere i sentrum om utvikling av et mer mangfoldig sentrum, med flere spesialbutikker fremfor flere kiosker som har samme vareutvalg. Også dette området arbeider Bergen Sentrum AS med, og et tettere samarbeid med bykoordinator-funksjonen vil kunne gi bedre resultat.

BINDELEDD. Det å fungere som et bindeledd mellom kommunen og byens velforeninger er en viktig funksjon, som i henhold til den forrige sentrumsplanen er tillagt Bergen Sentrum AS. Også her vil et samarbeid med bykoordinator-funksjonen være nyttig.

Veien videre

Bykoordinator-funksjonen opprettes i Bergen kommune, og vil bli tillagt Kulturkontoret Bergenhus/Årstad, som vil ha et tett samarbeid med dedikerte personer fra Trafikketaten (BBKM) og Grønn Etat (BSBO).

3.2 BOLIGSITUASJONEN I SENTRUM

Det å få flere til å bo i sentrum, spesielt barnefamilier, er en viktig forutsetning for videre utvikling av sentrum. For barnefamilier som har valgt å bo i sentrum, ses mangfoldet og nærheten til «alt» som en viktig og inspirerende faktor. Det er de som bor i Bergen sentrum som oftest benytter seg av tilbudene der.

Videreutvikling av sentrum i samspill med utvikling av «randsonen» og i tråd med Kommuneplanens samfunnsdel som sier; *«Sentrum må utvides betraktelig, og kan i fremtiden strekke seg fra Kristianborg til Sandviken, sammen med et nettverk av senterområder i Bergen.»*

Under innspillmøtene og gjennom Facebookgruppen «Det gode liv i Bergen sentrum» er det tydelig at enda flere gode møteplasser står på ønskelisten hos mange, både for å få folk til å bo, handle og å være i sentrum. Det er ønskelig med vrangle- og aktivitetsplasser for barn og unge med benker rundt, treningsapparater for voksne, gjerne i parker, samt hyggelige gårdsrom og gatetun uten for mye biltrafikk.

Det er ca. 30 000 studenter i Bergen, og en stor del av disse er bosatt i eller rundt sentrum. I enkelte områder av sentrum ses hyblifisering som et problem blant andre beboere, spesielt i forhold til boss, husbråk og vedlikehold av bygg. Andre ser på studentene som en viktig, livlig og berikende del av bybildet, og en inntektskilde for næringsdrivende. Ifølge velforeningene ønsker studentene selv å bo i områder der det er en miks av studenter og etablerte familier, fordi dette skaper trygghet og ro.

I regi av SIB er det bygget nye studentboliger på Grønneviksøren (ved Store Lungegårdsvann) med 722 hybelenheter. SIB arbeider kontinuerlig for å finne egnede areal for bygging av flere studentboliger, og arbeid har nettopp startet i Jektevikbakken.

Veien videre

- Etablere flere sentrale, trivelige sosiale møteplasser med aktivitetsmuligheter for å få flere barnefamilier til å bo i sentrum – både ute og inne.
- Fastholde prinsippene om blandingsformål i bygg (ved bruksendring og ombygging), slik at arealbruken blir tilpasset ønsket om mangfold av næring, kontor og bolig.
- Bergen kommune vil i samarbeid med SIB bidra til bygging av flere studentboliger langs bybanetraseen, og i eller nær sentrum for redusere presset på boligmarkedet.

3.3 HOLDNINGER

3.3.1 REN BY

I mars 2015 ble grunnsteinen for den nye bossnetterminalen i lagt ned. Den nye bossverdenen åpner høsten 2015. I løpet av høsten vil så ca. 3000 husstander bli knyttet til bossnettet. Utbyggingen av bossnettet fortsetter for full styrke, og om få år vil mer enn 10 000 husholdninger være tilknyttet.

Bossnettet bygges for fremtidige generasjoner, med stor kapasitet; for både å kunne håndtere forventet befolkningsvekst i sentrum, og at det som i dag er næringsbygg endres til morgendagens boligbygg. Det er også planer om at overflatebosset etter hvert kan gå i bossnettet og erstatte mange av dagens kommunale bosskorger.

Bossnettet bygges ut etter blå, grønn og rød sone, der hver sone håndteres av hver sin terminal. Den første som åpner, er blå sone som får oppsamlingsterminal i Jekteviken. 2750 husstander på Nøstet, Engen, Veiten og Klosteret kobles på bossnettet fra den offisielle åpningen og ut 2015. Etter hvert tilføyes Møhlenpris og Nordnes som også inngår i blå sone. I slutten av 2017 vil grønn sone komme i drift, denne omfatter bykjernens søndre og midtre del med bossnetterminal i området rundt Nygårdstangen. Nordre del, rød sone, planlegges i drift rundt 2020.

Rene gater er viktig for helhetsinntrykket i Bergen sentrum, og kontinuerlig rydding er nødvendig. I gatebildet kan man grovt sett dele bosstypene inn i fire: 1) Bosspann som tilhører husstander og bedrifter. 2) Gateboss, altså småboss som skal puttes i de felles bosspannene. 3) Større avfall, som for eksempel paller. 4) Kildesortert containeravfall, som papp og metall.

Ordningen med Byvektere bidrar positivt til at huseierne tar ansvar for eget avfall. Enkelte handelsdrivende og bedrifter som befinner seg i små, trange bergenssmau, opplever at det kan være problematisk å fjerne store bosspann fra fortauet. Dette bøtelegges om det ikke blir gjort.

Den senere tid har BIR sett seg nødt til å fjerne enkelte returpunkt grunnet boss utenfor kontainerne.

Det gjøres en kontinuerlig renholdsjobb i parker, byrom og gater, og i enkelte områder på daglig basis i regi av Bergen kommune.

Eksempelvis kan nevnes:

- I området Bryggen/Øvregaten, Kong Oscarsgate og Shetlands-Larsens brygge rengjøres gatene daglig i de mest sentrale løypene.
- I perioden 1. mai til 15. september har kommunen en egen støvsugerpatrolje ute, som utfører ettersyn samt tømmer fulle bosskorger.
- Teaterparken og Byparken rengjøres minimum tre ganger per uke.
- På Nordnes, foretas det feiing av gater, veier og plasser med ulike intervaller i ulike soner. Enkelte steder ukentlig, andre steder annenhver måned.

- Undergangene i sentrum rengjøres to-tre ganger i uken, og spyles en gang i måneden.
- I tillegg til henting av husholdningsavfall, har BIR en mobil innsamlingsstasjon for henting av større boss (paller/farlig avfall m.m.) i enkelte soner av sentrum en gang i uken.

I april 2014 vedtok bystyret at fastmonterte, offentlige bosspann (returpunkt) i sentrum skal få kunstnerisk utsmykning ved at lokale kunstnere skal få muligheten til å dekorere disse.

Veien videre

- Gjøre Bergen til den reneste byen i Norge, ved at alle må ta ansvar ved aktivt å fronte gode holdninger. Gjennomføre en forebyggende holdningskampanje «Ren by», i samarbeid med næringsliv, huseiere, skoler, privatpersoner, velforeninger, BIR og politiet.
- Oppfordre nærområdene til å ta ansvar for eget nærmiljø. Huseierne må informere leietakerne om håndtering av boss ved semesterstart.
- Bidra til god informasjon (f eks på nettsidene) til studenter ved semesterstart om håndtering av avfall.
- Vurdere forslaget om at det etableres egne kurver for flasker ved siden av det ordinære bosspannet, ettersom mye av forsøplingen i sentrum skjer som en følge av at enkeltpersoner leter etter flasker.
- Vurdere løsninger for oppsamling av «større boss» som f eks senger og madrasser i forbindelse med at folk (studenter) flytter.
- Vurdere løsninger for næringsdrivende i sentrum som opplever det som vanskelig å kvitte seg med paller i forbindelse med varelevering.

3.3.2 HÆRVERK

Hærverk og ødeleggelse er et irritasjonsmoment for mange, og huseiere uttrykker blant annet at fjerning av tagging kan være en stor utgiftspost. Bergen Kino AS maler for eksempel over tagging på sine yttervegger minst én gang i måneden. Bergen kommunen vedlikeholder sine bygg fortløpende og maler over kontinuerlig tagging, slik at byggene ikke forfaller og innbyr til mer hærverk. Dette gir en god signaleffekt til private huseiere.

Veien videre

- Utarbeide og gjennomføre holdningskampanje mot forsøpling og hærverk, i et samarbeid med næringsdrivende og private huseiere. De ulike leiegårdene i sentrum utnevner en ansvarlig som rapporterer om tagging og hærverk, og tar ansvar for fortløpende fjerning. Synliggjøre hva kommunen faktisk gjør, og hva private kan gjøre.
- Tilby flere graffitivegger og ha en god dialog med grafittimiljøet. La gatekunst erstatte hærverket enkelte steder.

3.4. TILGJENGELIGE TOALETTER

Mangel på offentlige toaletter i sentrum er et problem, spesielt i turistsesongen. Forholdene må bedres både i forhold til turistene og byens befolkning, spesielt med tanke på målet om å få flere barnefamilier til å benytte seg av tilbudene i sentrum.

Ved større publikumsarrangement i sentrum, vil arrangøren være ansvarlig for å plassere ut tilstrekkelig antall mobile toaletter.

Bergen kommune utarbeidet såkalt «do-kart» for første gang i 2010, men behovet i enkelte steder av sentrum er like fullt ikke dekket.

Veien videre

Bystyret besluttet 18. juni 2014.(sak 153/14) å tillate reklamefinansiering til investering, drift og vedlikehold av leskur, byromsmøbler, bysykler, informasjonssøyler og minst 2 døgnåpne offentlige toalettanlegg i Bergen sentrum.

- Bedre skilting av offentlige toaletter(f eks Mathallen) slik at publikum blir gjort oppmerksomme på at disse finnes. Skilting/informasjonsøyler kan inngå i prosjektet vedr. reklamefinansiering.

3.5 SKILTING

Bergen er en by spekket med spennende historie og muligheter for gode opplevelser. Skilting av historiske bygg og steder kan bidra til økt interesse både blant innbyggere og tilreisende. De som jobber og bor i sentrum, er ekstra stolte av nærmiljøets forhistorie, og ønsker å vise denne bedre frem. Eksempelvis Munkeliv kloster på Nordnes, Bryggen, Zander Kaas hage og middelalderhistorien i Vågsbunnen.

Skilting til fasiliteter, turveier og severdigheter trekkes også frem som sentralt av innspillsgruppen. Bergen og Hordaland Turlag ser et stort behov for å skilte turgåere/turister mot turområdene fra sentrale sentrumsstrøk. Dette kan også ses i sammenheng med folkehelsearbeid i Bergen. Turlaget fremmer forslag om skilt som kan peke turgåerne i riktig retning, det er mange som ikke vet hvor de skal starte. Eget skiltingsprosjekt for bruk av Byfjellene og andre utfartsmål pågår i regi av Grønn Etat.

Bergen kommune gjennomførte i 2013 mulighetsstudien "Skilting til kulturinstitusjoner og severdigheter i fotgjengerbyen Bergen". Også her vil saken om reklamefinansiering (sak 153/14) kunne bidra positivt.

Veien videre

- Bedre skilting av områder, fasiliteter og historiske bygg i samarbeid med bl.a. huseiere, museene og Bergen Reiselivslag.
- Vurdere mulighet til å plassere flerspråklig informasjonskart på buss- og bybanestoppene.

3.6 BEDRE BELYSNING

Lyssetting er en del av det pågående arbeid med oppgradering av Nygårdsparken.

Det utarbeidet og igangsatt arbeid med lysplanen på Torgalmenning (BKsak 201214719 «Lysplan for Torgalmenning») og arbeidet skjer i samarbeid med huseierne i området.

For å øke trygghet og trivsel, er bedre belysning i sentrum et ønske og behov fra mange aktører. Det foreligger flere private planer, men manglende finansiering har medført at arbeidet med noen av disse har stoppet opp. Når det gjelder lysplanen for den grønne akse, er et skisseprosjekt utarbeidet. På Vågsallmenningen har man tidligere hatt såkalt fleksibel lyssetting, et system der politiet har fjernkontroll til belysningen, slik at de kan få bedre oversikt dersom det er mye uro. Ifølge politiet fungerte dette godt. Hordaland politikammer ser generelt et behov for ytterligere belysning nattetid i sentrum, spesielt i sentrale gater der folk ferdes når de skal hjem fra byen. Mer lys vil gi kunne bidra til å redusere ordensforstyrrelser i helg og kvelder.

Veien videre

- Tilrettelegge for gjennomføring av eksisterende lysplaner, i samarbeid med private og offentlige aktører. Erfaring fra prosjekt i andre bydeler vil kunne benyttes i dette arbeidet.

3.7 BYOMFATTENDE ARRANGEMENTER

I Bystyresak 211/14 ble Bergen Arrangementsselskap AS besluttet opprettet. Høsten 2014 ble selskapet etablert som et strategisk redskap for kommunens arrangementspolitikk. Selskapet skal bidra til å videreutvikle Bergen som arrangementsby, med vekt på internasjonale, nasjonale og byomfattende arrangementer.

Bergen er festivalbyen fremfor noen og Hansadagene i 2016, Sykkel-VM i 2017 og Tall Ships Races i 2019 står for tur. Denne type arrangement samler mange mennesker i sentrum, som oftest i områdene rundt Torgallmenning/Fisketorget/Bryggen. Fra mange aktører er det ønskelig med et sted å henvende seg, og Bergen Arrangementsselskap AS skal fungere slik.

3.8 FREMKOMMELIGHET FOR SYKKEL

Sykkelforholdene i sentrum har vært et tilbakevendende tema i arbeidet med Sentrumsplanen. De som arbeider i sentrum, ønsker bedre tilrettelegging og utbedring slik at det å sykle til jobb blir et bedre alternativ. Høye fortauskanter blir sett på som et problem, spesielt på strekninger der sykkeltraséer ender og man må komme seg raskt opp på fortauet. Det er blitt vist til andre byer som København og New York der man har testet ut temporære sykkelløsninger.

Det er svært viktig å finne gode løsninger for sykkel i sentrum. Samtidig er det krevende – dette skyldes blant annet begrenset plass og stor konkurranse om areal, samt et sårbart trafikksystem som gjør at endringer i enkeltgater fort får store konsekvenser for den helhetlige trafikkavviklingen. Dette gir igjen stort behov for planmessige avklaringer som tar høyde for helheten, noe som blant annet har vært utfordrende på grunn av uavklart situasjon rundt fremtidig bybanetrasé Sentrum-Åsane.

Erfaringene de siste årene har vist oss at det er nødvendig å jobbe på to fronter for å lykkes; både langsiktig for å identifisere og utvikle de gode og sammenhengende rutene gjennom sentrum, samtidig som vi hele tiden må gjennomføre mindre tiltak som gir gevinst på kort sikt.

Det er etablert enkelte viktige strekninger den siste tiden. Det beste eksempelet på det er ny sykkelvei m/fortau og sykkelfelt i Lars Hilles gate-Rasmus Meyers Allé, som leder syklistene fra sør på en utmerket måte frem til byparken. Samtidig må vi være ærlige nok til å erkjenne at det gjenstår mye før vi kan vise til sammenhengende traseer gjennom sentrumskjernen.

Arbeid med å utvikle Bergen som sykkelby skjer hovedsakelig i regi av Bergensprogrammet, Sykkelbyen Bergen, Graveklubben eller i egen regi i Trafikketaten. De to førstnevnte utgjør etablerte samarbeid med fylkeskommunen og Statens vegvesen – der det arbeides for å finne gode løsninger tvers av forvaltningsgrensene. Dette er ikke minst viktig i sentrum!

Viktige sykkelprosjekt som er under bygging eller har byggestart i år (2015):

- Gang- og sykkelbroen «Småpudden»
- Sykkelveg med fortau langs Møllendalsveien
- Sykkelfelt i Strandgaten fra Holbergsallmenningen til Tidemanns gate (Graveklubben)
- Sykkeltilrettelegging i Neumanns gate med tverrgater (Graveklubben)

For løsninger i og gjennom sentrum, arbeides for å finne de gode, helhetlige løsningene, samtidig som det er fokus på mindre tiltak og raske løsninger som gir verdi for de syklende.

Med hensyn til førstnevnte, pågår et forprosjekt med tittelen «Sykkeltraseer gjennom Bergen sentrum». Dette skal på et detaljert nivå utrede sykkeltraseer nord-sør gjennom sentrum, inkludert arm til Nordnes. Anbefalinger etter forprosjektet skal danne grunnlag for detaljprosjektering og gjennomføring. Dette arbeidet med sykkeltraseer gjennom sentrum skal først og fremst finne gode løsninger for gjennomføring fra og med 2017 og innarbeides i nytt handlingsprogram for Bergensprogrammet.

Med hensyn til mindre kortsiktige tiltak, er det identifisert en rekke punkter for å forbedre sykkeltilbudet i sentrum som vil bli gjennomført allerede i år. Disse tiltakene er forutsatt finansiert av tilleggsbevilgningene på budsjettet for 2015 på 2,4 mill. kroner til sykkeltiltak, og gjelder fjerning av kanter, forbedring av sykkelparkering, fysiske tiltak for å muliggjøre sykling i enveiskjørte gater, etc.

Arbeidet i regi av Sykkelbyen Bergen under ledelse av sykkelsjefen handler ikke bare om infrastruktur, men også å kommunisere utfordringer og løsninger, informere, motivere og engasjere byens befolkning til å endre sine reisevaner. Her gjøres det veldig mye godt arbeid i regi av Sykkelbyen Bergen som på sikt vil vise seg å ha stor nytte og effekt.

Bergen kommune har en egen sykkelstrategi (2010-2019) fra 2010. Denne og det tilhørende handlingsprogram, skal revideres høsten 2015.

Bergensprogrammet har avsatt midler til prioriterte tiltak. I tillegg til nevnte sykkeltrase i Lars Hilles gate, ble det i juni 2015 åpnet 2 nye sykkelparkeringshus åpnet ved Rådhuset og på Nøstet.

Veien videre

- Tilleggsbevilgning på budsjett for 2015 på 2,4 mill. for fjerning av kanter og forbedring av sykkelparkering og fysiske tiltak for å muliggjøre sykling i enveiskjørte gater.
- Gjennomføre tiltak i vedtatt sykkelstrategi i samarbeid med aktuelle aktører, som i første rekke er Hordaland fylkeskommune og Statens vegvesen.
- Søke sykkelbelønningsmidler (statlige) for å få mulighet til å gjennomføre flere tiltak i tråd med sykkelstrategien.
- Gjennomgå mål og virkemidler i arbeidet med en ny Bymiljøavtale med Staten innenfor samferdselssektoren og starte arbeidet med å revidere sykkelstrategien (2015/16) som en del av denne prosessen.

4. Videre prosess

OPPRETTELSE av en funksjon som Bykoordinator i Bergen kommune, som legges til byrådsavdeling for kultur, næring og idrett (BKNI). Kulturkontoret Bergenhus og Årstad, vil få et hovedansvar i tett samarbeid med kontaktpersoner fra Byrådsavdeling Byutvikling, klima og miljø (BBKM) og Byrådsavdeling Sosial, bolig og områdesatsning (BSBO). Denne funksjonen gjennomføres innenfor eksisterende budsjettammer.

OPPFØLGING av Sentrumsplanen tillegges Bykoordinator-funksjonen.

STATUSRAPPORT fremlegges for Bystyret etter endt planperiode.

Etterord

STØRRE OG MER ATTRAKTIVT - BERGEN SENTRUM MOT 2030

Sentrumsplanen dekker de områdene vi idag regner som deler av Bergen sentrum. Men det er byrådets ambisjon at Bergen sentrum i fremtiden skal utvides og dekke et større geografisk område enn idag. Det er også byrådets ambisjon at antall innbyggere i Bergen sentrum skal øke, og på sikt kanskje dobles i forhold til dagens ca. 40000. På denne måten kan vi realisere en av visjonene i ny kommuneplan; "Gåbyen", der flere innbyggere enn idag kan ha jobb og alle byens servicetilbud i gangavstand fra der de bor.

Flere innbyggere i Bergen sentrum vil være redusere transport og utslipp, og motvirke en spredt byutvikling som har preget Bergen gjennom flere tiår. Byrådet satser også for fullt på videre utbygging av bybanen mot Haukeland sykehus, Minde og Fyllingsdalen. Fortetting som skjer langs bybanetraseene utvider gradvis sentrum og gjør nye områder til urbane og attraktive byområder slik vi nå ser på Danmarks plass og Kronstad. Slik utvikling vil vi også etterhvert også se på Nygårdstangen, i Møllendal, Årstad og Mindedal. Allerede i 2016 knyttes de nye boligområdene langs Damsgårdssundet til sentrum gjennom ferdigstillelse av den nye gang- og sykkelbroen "Småpudden".

Byrådet planlegger for en videre utvikling der havne- og godsfunksjoner kan flyttes ut av sentrum og areal frigjøres til byutvikling og flere boliger. Samtidig må nye tunneler lede gjennomgangstrafikken utenom Bergen sentrum, slik at flere områder kan gjøres bilfrie. Byrådet jobber med flere tiltak for å bedre luftkvaliteten i sentrum, og bedre fremkommeligheten for gående og syklende. Et sentrum med flere innbyggere vil skape grunnlag for flere butikker og mer aktivitet, og et sentrum med mindre trafikk og forurensning vil være mer attraktivt for alle.

Vedlegg 1: ARBEIDSPROCESS, METODIKK OG GJENNOMFØRING

Arbeidet med denne planen er en videreføring av Sentrumsplanen som ble utarbeidet i 1996 og ferdigstilt i 2004. Planen bygger på gjeldende Kommunedelplan for sentrum (2001), som setter de overordnede mål for arealbruk og utvikling av Bergen sentrum. I byrådssak 1276-12 fattet byrådet følgende vedtak som gjelder en «ny sentrumsplan»;

- 1. Det startes opp arbeid med utarbeidelse av ny sentrumsplan for Bergen sentrum. Arbeidet gjennomføres av byrådsavdeling for kultur, næring, idrett og kirke i samarbeid med Byrådsavdeling for byutvikling, klima og miljø og byrådsavdeling for sosial, bolig og områdesatsning*
- 2. Innholdet i rapporten «Strategisk næringsregnskap for Bergenshandelen» og tiltakene fra forrige sentrumsplan (slutført i 2004) innarbeides i arbeidet med ny sentrumsplan.*

Planen skal legge grunnlag for et attraktivt sentrum, som med bredde og kvalitet i aktivitetstilbudet bidrar til økt trivsel og trygghet, økt handel, flere beboere og økt bruk av byrommene. Et av de overordnede målene er å få flere til å bo i sentrum, spesielt barnefamilier. Planen skal være til inspirasjon for alle som bor, jobber, handler og oppholder seg i sentrum. Det er samtidig en ambisjon å legge til rette for et bedre og enklere samspill mellom byens innbyggere og næringsdrivende, tilreisende og offentlig forvaltning, ved å tydeliggjøre ansvarsforhold og å formulere ambisjoner for små og store aktiviteter og tiltak.

Sentrumsplanen er utfra dette ikke en plan etter plan- og bygningsloven

Styringsgruppen har i perioden siden oppstart høsten 2012 vært ledet av byråd for kultur, næring og idrett Gunnar Bakke/Helge Stormoen. Øvrige deltakere har vært byråd for sosial, bolig og områdeutvikling Dag Inge Ulstein/Eiler Macody Lund/Silje Hjemdal og byråd for byutvikling, klima og miljø Filip Rygg/Henning Warloe, samt kommunaldirektørene Harm-Christian Tolden, Magne Ervik og Anne Iren Fagerbakke.

Styringsgruppen utformet et konkret mandat med følgende visjon:

Bergen sentrum skal være et attraktivt sentrum hvor bredden og kvaliteten i aktivitetstilbudet bidrar til økt trivsel og trygghet for beboerne, økt handel og økt bruk av byrommene.

Målsettingen ble definert slik: *Å utforme en sentrumsplan som skal være inspirerende for alle som jobber, bor og bruker sentrum, og som peker på konkrete tiltak for å oppnå visjonen.*

Metodikk og gjennomføring

Arbeidet med Sentrumsplanen startet høsten 2012, og våren 2013 ble det opprettet en ekstern referanse gruppe for prosjektet, samt en intern arbeidsgruppe.

Ekstern referansegruppe:

Bergen Næringsråd (Atle Kvamme og Krister Hoaas)
Bergen Sentrum AS (Steinar Kristoffersen og Thomas Ottesen)
Hordaland Fylkeskommune (Mette Nora Sætre)
Fisketorget (Bent Unneland)
Bergen Reiselivslag (Ole Warberg)
Sydnes og Nøstet Velforening (Tormod Carlsen)
Kløver Eiendom (Tommy Hansen)
Kunsthøgskolen i Bergen (Bente Irminger)
Universitetet i Bergen (Kari Tove Elvbakken)

Bergen Politistasjon (Tone Loftesnes Kornli)
Bergen Brannvesen (Bjørn Næs/Trond Knoop)
SiB (Audun Kjørstad)

Intern arbeidsgruppe:

Næringssjef Elin Sjødin Drange (prosjektleder), BKNI
Spesialrådgiver Olaf Øines, BBKM
Karen Tvedt/Kristin Madsen Klokkeide, BSBO
Rune Hesjedal, BSBO/Grønn etat
Helge Skibenes, BBKM/Trafikketaten
Elisabeth Langeland Matre, innleid prosjektmedarbeider (- juni 2014)

I planperioden frem til juni 2014, ble det gjennomført 8 møter i Styringsgruppen og 4 møter i referansegruppen. Det ble i løpet av høsten 2013 gjennomført innspillmøter med representanter for hvert av de 9 sentrumsområdene med til sammen rundt 90 inviterte fra velforeninger til huseiere og næringsdrivende og offentlige aktører som alle brukte ½ dag på gjennomføring av en SWOT-analyse; som tar utgangspunkt i en vurdering av områdets styrker og svakheter i dagens situasjon, og deretter belyses muligheter og trusler for det enkelte område. Resultatet blir synliggjøring – eller en «Gapanalyse» som gir grunnlag for å konkretisere tiltak for det enkelte område. I planen er både områdebeskrivelsene og tiltakene basert på denne analysen.

Mange gode og konstruktive innspill fremkom på møtene hvor representanter har bidratt med sine erfaringer og ideer. Møtene har i tillegg hatt en ytterligere funksjon – aktørene har fått en mulighet til å treffe hverandre, og med dette er nye bånd blitt knyttet for videre og godt samarbeid. Dette har vært en god og inspirerende prosess i forhold til forankring og involvering.

I forbindelse med utarbeidelsen av Sentrumsplanen, valgte kommunen for første gang å opprette en Facebookside "Det gode liv i Bergen sentrum" for å få flest mulig innspill fra bergenserne. Facebooksiden har i dag ca. 1500 likerklikk, og nedslagsfeltet var på det meste beregnet til rundt 4000 personer. I tillegg sendte kommunen ut en åpen invitasjon til bergenserne via «Kommunetorget» og mottok rundt 50 e-poster med private innspill. Alle innspill er vurdert og diskutert, og noen tema viser seg å være «gjengangere» uavhengig av sentrumsområde.

En stor takk til alle bidragsyterne!

Politisk behandling av Sentrumsplanen (2014)

Byråd for kultur, næring og idrett avleverte første versjon av planen for behandling i Byrådet 27.6.2014 hvor Byrådet avgav sak til bystyret med følgende innstilling:

1. Bystyret vedtar Sentrumsplanen 2014-2020.
2. Statusrapport for planen skal fremlegges for bystyret innen utløpet av neste valgperiode.

Planen ble behandlet i **Komite for kultur, næring og idrett** som 2. september 2014, fattet følgende vedtak:

Saken sendes tilbake til byrådet for konkretisering, med bedre og flere konkrete tiltak:

- for å få flere barnefamilier til å bo i sentrum. Sentrum mangler allment tilgjengelige områder som har barn som målgruppe. Oppussing og utsetting av enkeltstående lekeapparater ersonsagt prisverdig, men vi trenger et uteområde i byen som har barna som primærmålgruppe.

Et større område i Nygårdsparken er tiltenkt barn og barneaktiviteter, og derfor bør dette beskrives i sentrumsplanen.

- og for å gjøre sentrum mer universelt utformet. Kommunalt råd for funksjonshemmede bør bli involvert i planarbeidet.

- for å gjøre sentrum til en grønn bydel. I de sju premissene for sentrumsplanen nevnes ikke miljø. Dette omtales i planen, men er ikke et sentralt punkt. Her bør biltrafikk, Cruiseskip, turistbusser, gassferjer osv. omtales da disse slipper ut mye forurensning.
- Planen bør inneholde flere ambisiøse, forpliktende og tydelige visjoner for sentrum, og bør unngå vage uttrykk som "ta opp" og "vurdere".
- Planen bør inneholde en slags gap-analyse som forklarer hvor langt vi er unna visjonene på de ulike feltene.
- Planer for rådhuskvartalet inkluderes i Sentrumsplanen.

Komite for miljø og byutvikling hadde saken til orientering i møtet 040914 sak 186-14 å ga følgende merknad til Byrådet:

Komite for miljø og byutvikling ber om at Rådet for funksjonshemmede får planen til uttale før ny behandling i komite og bystyret.

Komite for helse og sosial hadde saken til orientering i møtet 030914 sak 71-14:

Komite for kultur, idrett og næring har sendt saken tilbake til byrådet for ny behandling.

Saken er heller ikke realitetsbehandlet i Komite for helse og sosial, men komiteen vedtok å sende over til byrådet to merknader til Byrådet:

- 1) *Bystyret berømmer det omfattende og kreative arbeidet som er nedlagt i Sentrumsplanen 2014-2020. Det er også positivt at så mange interessenter er trukket inn i arbeidet. Planen er først og fremst en idebank for dem som måtte ønske å iverksette forskjellige tiltak. Sentrumsplanen er imidlertid lite konkret på hvilke mål og handlingsplaner kommunen selv skal bidra med. Bystyret ber byrådet utarbeide en mer konkret plan hva gjelder målsettinger og handlingsplaner for Bergen sentrum.*
- 2) *For flere områder er det eksterne innspill om problemer med åpen russcener og mangel på offentlige toaletter. I listene over Kommunens forslag er disse problemene ikke nevnt. Dette er i høyeste grad oppgaver som kommunen må ta opp, og forsøke å løse.*

Revidert plan

Det er foretatt en grundig revisjon av planen, og justert plan fremlegges med dette dokumentet. Revisjonsarbeidet er gjennomført av en arbeidsgruppe bestående av:

BKNI v/Elin Sjødin Drange og Ruth Rørvik
BBKM v/Marit Sørstrøm og Helge Skibenes
BSBO v/Karen Tvedt

En rekke prosjekt, prosesser og tiltak er igangsatt og/eller gjennomført i Bergen sentrum siden høsten 2013, og dette er søkt innarbeidet i planen

Vedlegg 2: HENVISNING TIL RELEVANTE PLANER

Forrige Sentrumsplan 2004

http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/0/VEDLEGG/2004058288-1.doc

Kommunedelplan Sentrum 2001

<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/arealplaner/9268/9271/article-18577>

Reguleringsplan Vågen, Bryggen og kaiene

<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/arealplaner/9268/9271/article-21702>

Kommuneplanens samfunnsdel

<https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/tema/bergen-2030>

Sjøtransportplan

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/bystyret/bystyret-2011-2015/7014/7019/article-110530>

Dokart

<http://www3.bergen.kommune.no/toilets/>

Nygårdsparken

<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/gronn-etat/9535/9713/article-126910>

Plan – vannvei fra Store til Lille Lungegårdsvann

https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00039/Strategiprogram_for_39808a.pdf

Bystyret besluttet 18. juni 2014.(sak 153/14) å tillate reklamefinansiering

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/bystyret/bystyret-2011-2015/7014/7018/article-117180>

I Bergen Bystyret sitt vedtak 26.01.15 (7/15) – Tiltaksutredning for bedre luftkvalitet i Bergen

https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00224/Tiltaksutredning_lu_224633a.pdf

Reguleringsplan for Vågen, kaiene og Bryggen (2006)

<https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/arealplaner/9268/9271/article-21702>

Drift av Fisketorget (sak 245-09)

http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/2009/BEBY/2009185384-2616995.PDF

Nye retningslinjer for uteservering trådte i kraft ved årsskiftet 2014/15.

<http://www.tjenestekatalog.no/vis/68368063/Veileder+for+uteservering.pdf>

Trafikkplan Bergen Sør

<https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/sistenytt/article-8159>

Kommunedelplan for indre havn (2012)

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/bystyret/bystyret-2011-2015/7014/7018/article-95866>

Reguleringsplan for Nygårdstangen

https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00196/Tidligere_planrappo_196096a.pdf

Reguleringsplan for Smålungeren

https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00141/Planprogram_med_kon_141508a.pdf

Plan for frivillighet vedtatt i Bystyret januar 2015 (sak 33/15)

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/byradet/7055/7058/article-123443>

«Lysplan for Torgalmenning» BKSak nummer 201214719-5

Bergen Sentrum AS

<http://www.bergensentrum.no/>